SZILÁGYI DOMOKOS AND THE POETIC TRANSYLVANIANISM

Carmen HURUBĂ (DUDILĂ)
"Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Abstract: Szilágyi Domokos is an authentic Transylvanian poet. In the lines below you can discover the essence of the traditionalism through the image of the poet's native village. This article attempts to describe the poet's life and work.

Keywords: poetry, village, traditional, lyrism, Transylvania.

Szilágyi Domokos este un poet reprezentativ al liricii maghiare contemporane din România. Poetul s-a născut la începutul lunii iulie a anului 1938, la Şomcuta Mare (judeţul Maramureş).

A urmat liceul la Satu Mare şi studiile superioare filologice la Cluj (limba şi literatura maghiară), finalizate în 1960. Se stabileşte la Bucureşti, unde este şi redactor la cotidianul *Elöre*. Colaborează de asemenea încă din studenţie la revista *Igaz Szö* (Tîrgu Mureş). Ultimii trei ani de viaţă îi petrece la Cluj, unde, grav bolnav, se sinucide, la 2 noiembrie1971.

Poetul aparţine generaţiei *Forrás (Izvorul),* colecţie iniţiată în 1961. Această generaţie are, cel puţin prin entuziasmul vârstei, o asemănare cu generaţia de poeţi români debutaţi în anii '60, în colecţia *Luceafărul*. Szilágyi Domokos este poetul prin excelenţă. În dreptul numelui său s-au folosit toate superlativele. Critica a reacţionat precipitat, surprinsă de forţa buimăcitoare a talentului său, cum nu se mai manifestase la nimeni de la dispariţia lui József Attila[1].

Szilágyi Domokos este un damnat în planul ontologicului, un poet care şi-a asumat existenţialul la modul agonal. A debutat editorial cu *Alom a repülöterén (Vis pe aeroport),* în 1962, în colecţia *Forrás*, volum însoţit de o prefaţă a eruditului poet Szemlér Ferenc. Au urmat alte volume, dintre care amintim selectiv: *Szerlmek tanca (Dansul iubirilor),* 1965; *Mese a vadászo királyfirál (Poveste despre un împărat vânător),* basm poetic, 1966; *Garabanicios (Spirit rătăcitor),* 1967; *Emeletek avagy a láz enciklopédiája (Etaje sau enciclopedia febrei),* 1967, *Búcsú trópusoktól (Adio tropilor),* 1969; *Sajtóeretekezlet (Conferinţă de presă),* 1972; *Öregek könyve (Cartea bătrânilor),* 1976. Postum îi apar: *Tengerporth lakodalom (Nuntă pe malul mării),* 1978 şi antologia *Kényszerleszálas (Aterizare forţată),* 1978, antologie ce conţine poezii inedite nepublicate antum, poezii scrise între anii 1956 - 1976.

Literatură pentru copii: *Csali csopp*, 1965, *Şcoala din pădure,* 1970.

O monografie: *Arany Janos, contemporanul nostru,* 1969.

În 1986 se editează albumul *Vieţile poetului (A költő életei*) dedicat personalităţii sale, iar în 1990, în îngrijirea lui Kántor Lajos, apare volumul *Daţi-mi viaţă (Élnem adjatok*) care conţine poezie, proză şi eseu din perioada 1956 – 1976.

[1] Kocsis Francisko - *Efectul admiraţiei. Poeţi maghiari din Transilvania* – antologie, editura „Ardealul", 2006.

BDD-A22157 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

Lirica sa deschide o etapă în poezia maghiară, dar nu prin negarea celor precedente, ci prin asimilarea lor organică, într-atât încât recunoaştem ecoul unor motive inserate în creaţia proprie, pentru a li se da o altă încărcătură, pentru a fi investite cu semnificaţii ori simboluri retuşate de personalitatea celui ce le receptează şi le retrăieşte, le ia în posesie, le cunoaşte şi le face elemente ale jocului său, pentru că numai astfel ele mai pot semnifica valoare.

Pentru Szilágyi, creaţia lirică este formă de viaţă, cum însuşi afirmă, în care artefactele nu pot fi mascate prin tehnici de manufacturier, o formă care trebuie umplută cu conţinut dens prin consumare existenţială. Nu să profeseze, ci să trăiască, să existe poezia.

Poezia sa este de la început dominată de aspiraţia cunoaşterii lumii şi a contactului uman. Treptat poetul descoperă voluptatea şi remediul autodisecţiei. Activitatea lirică apare ca o expresie a unei duble crize de transmitere şi formulare: la început prin elanul extrovertirii, apoi prin indiscreţia introvertirii, poezia e act de penetraţie şi de deviere de sensuri. Poemele sunt construite prin explozia iniţială a unui sentiment sau idei, căreia i se urmăresc consecinţele, iar altele sunt texte cumularde sau bazate pe repetiţii. Apare calmul procedural şi supunerea la idee dar şi agitaţia barocă a cuvintelor care îşi depăşesc functia[2].

Contactul meu cu poezia lui Szilágyi s-a petrecut în 1975, mărturiseşte criticul Kocsis, *şi a fost mai tulburător decât la citirea oricărui alt poet. Impresia aceea nu s-a schimbat nici astăzi, după ce i-am citit de zeci de ori poemele. El este ultima mare placă turnantă a liricii de expresie maghiară; a sfărâmat toate tiparele unei poezii care era ameninţată de un mimetism morbid, steril, a reînnoit nu numai un limbaj uzitat până la stereotipie, dar şi viziunea asupra artei, propunând o altă atitudine faţă de lume şi schimbând vectorul creaţiei*[3].

Szilágyi Domokos se manifestă încă de la debutul său ca un poet autentic ce-şi asumă daimonul creaţiei într-un mod aparte ce ne face să-l receptăm într-o ecuaţie poetică situată sub zodia rigorii tragice a poesisului lui Joszef Attila. Ca şi ilustrul său predecesor, el se vrea un poet al umanităţii în suferinţă, al unei umanităţi ce-şi postulează limita. Poetul condamnă războiul, sechelele lui, ideologiile totalitare – fascismul, dar şi comunismul –, chiar dacă aceasta se face aluziv, simbolic, evident prin mijloacele tropilor. Latura civică, vaticinară, a poeziei lui Szilágyi Domokos e o constantă ce revine obsesiv ca o supratemă a întregii sale creaţii.

Incriminarea atrocităţilor omenirii, a războiului cu morţii invocaţi ca un remember al vieţii ne face să-l receptăm ca pe un poet apropiat imaginarului expresionist şi anume al acelei direcţii activiste ce milita împotriva războiului în numele unui pacifism umanitarist.

În *Cimitir militar (Katonatemetö)* se aud vaietele plânsetelor mamelor *cu lacrimi mari şi pluburii*, invocare funebrală a celor dispăruţi: *Amarul mamelor şi amarul / femeilor amarul / copiilor aici se adună peste ani / coboară ca norii ce udă / cu lacrimi mari şi plumburii / ierbile răsculate împotriva morţilor/ (...) Aici, zămâslitorul doliu îşi ia / putere de la cei ce prin gloanţe / şi printre gratiile chinurilor / printre atâtea şovăiri îngrozitoare / şi-au amintit*

[2] Marian Popa – *Dicţionar de literatură română contemporană*, pag.539.
[3] Kocsis Francisko - *Efectul admiraţiei. Poeţi maghiari din Transilvania* – antologie, editura „Ardealul", 2006, pag. 26.

BDD-A22157 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

de viitorul pentru care / au luat în mână arma / (oh nu e chin mai greu decât să făureşti cu arma pace / şi nu-i mai dulce pace decât aceea plămădită-n sânge[4].

Pentru poet, omul este centrul universului, raţiunea supremă de a fi a acestuia. Într-un *Imn către pace*, din ciclul *Imn către ziua de mâine – Oratoriu fantastic*, este apoteozată lumina ce cosmicizează haosul aşezând ca *axis mundi* a noii lumi omulce dă sens lucrurilor. Poemul este construit în maniera textelor din teatrul antic, cu o deschidere spre o sociogonie, având un *Prolog*, apoi *Corul vorbit*, unde apare arhanghelul Gavril. Încrederea în om, în munca sa, e cântată într-o manieră ce-l apropie de extazul creatorului futurist în faţa dinamicii civilizaţiei noului Adam, mânuitor al maşinii: *Imaginează-ţi doar că acolo unde te afli / Ar spori conştiinţa / şi deşteapta voinţă de oţel / în toate acestea şi ai dobândit / acea superioară încredere care / e necesară în această trudă de iad / pentru ca fără dificultate şi cu precizie / să execuţi fiecare mişcare, / să fii creator în acest cel mai sălbatic / act al creaţiei – mai mult decât Dumnezeu, / pentru că eşti om*[5].

Szilágyi Domokos e şi un poet al luminii, al celei de toate zilele, lumina naturală ce îneacă noaptea, zorile dar şi al lumii cosmogonice, lumina logosului care mistuie viaţa şi curgerea ei înspre moarte: *Fără tine lumina nu e lumină / fără tine umbra e sufocantă / fără tine cuvintele sângerează buzele / fără tine bucuria se mistuie / fără tine moartea naşte mişcarea / – O, tu condu-ne, condu-ne / pe drumurile sigure ale zilei de mâine – numele tău e cuvântul dintâi al / renăscutului Pământ...*

Arta poetică a lui S. Domokos este cea a unui poet, cum spuneam, damnat al existenţialului, un poet care, asemenea lui Rilke, intuieşte moartea în germenele vieţii. Una din temele majore ale poetului e universala eros / tanatos. Poetul maghiar e creatorul care dă o dimensiune nouă unei teme diacronic / sincronice, îngemănarea aceasta viaţă –moarte. În ciclul *Mici imnuri de dragoste (Kis, szerelmeshimnuszok)*, inspirat din creaţia lui Balassi Balint, cel dintâi mare liric maghiar, Szilágyi Domokos ilustrează tema eros / tanatos. Pornind de la un vechi cântec popular românesc: *„Aş muri – moartea nu vine / aş trăi şi n-am cu cine“,* versuri reproduc drept motto al celui de-al doilea imn al ciclului menţionat, poetul intonează în ritm de cantilenă un imn al vieţii gândite într-o îngemănare cu moartea. Reproducem, în traducerea lui Aurel Şorobetea, versurile: *Acest cântec* (cântecul popular românesc) *îl cântă cineva în tren / era atât de singur, îl îngână ca un refren, / mi-l amintesc acum când te iubesc, / şi singur tare – am rămas, / implor lumea să nu ne tulbure, / mă înfior – al tău fiece pas, / tremur la fiece tremur cu spaimă, / vai, vai, viorea, viorea în moartea morţii, tu să cazi pentru viaţa mea!*

Arta poetică a lui Szilágyi Domokos postulează o îmbinare a specificului etniei, a individualităţii proprii topite în generalul universitalităţii. În 1964 poetul e rugat să scrie o poezie comemorativă consacrată lui Eminescu, poezie publicată în revista *Igaz szo*. Această poezie de tinereţe, necuprinsă decât postum în volum, a devenit mai mult decât o creaţie ocazională. Ea este *in nuce* o adevărată *ars poetica* în care poetul maghiar se raportează, ca la un reper, la Eminescu, contemporan în orice epocă. Elogiul tradiţiei, interogaţia ei, chiar negarea ei, renunţarea la formele vetuste şi căutarea unor noi ritmuri sunt întrebările ce şi le

[4] - traducere Constantin Olariu.
[5] *Oţetari*, traducere Gavril Scridon.

BDD-A22157 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

pune poetul, care îşi asumă dramatic daimonul creaţiei: *latră deci poetule, dacă te macină febra / şi zic alege: temniţa sau casa galbenă*.

Una din temele obsesive ale liricii sale este moartea ce se insinuează – cum spuneam – şi în eros.Volumul *Timp de înjumătăţire (Felezöido),* apărut în 1974, îşi centrează mesajul pe ideea morţii ce-şi face lucrarea începând cu primele clipe ale existenţei. Poetul se simte un damnat al ontologicului şi, asemenea lui Blaga, simte dureros naşterea sub efectul parcă al blestemului ancestral al mamei care l-a adus pe lume, poetul se lamentează resimţind acut *căderea în timp* şi robirea sub puterea damnaţiunii cuvântului. Poemul ce deschide volumul poartă titlul *Învinuire (Vad).* Finalul acestui poem este o tulburătoare întrebare metonimică adresată mamei, căreia îi reproşează că l-a adus înmoarte: *Şi de ce-ai născut odată cu mine moartea?*

Ciclul *Psalmii păgâni (Pogány szoltárok)* e scris în *dolce stil vecchio* şi are ca motto câteva versuri din Babits: „*N-am lacrimi pentru acei nebuni/ ce cred că-s ecourile goale: cândeşti sortit să vezi minuni/ le porţi în miezul firii tale*“. Auzim aici sonuri cântate pe toate claviaturile poeziei lui Szilágyi, de la lirica de atmosferă medievală până la fugile lui Bach şi, evident, glasul şi umbra morţii: „*o dulcea, singura mea moarte*“, căreia poetul i se oferă ca un mire. Ciclul se încheie cu un *Requiem (Song of Myself),* de o tensiune lirică pe carenumai prezenţa morţii o poate genera. E aici o poezie neagră, gotică: „*Şi trupul câinilor ne dete, iar sufletul unor dulăi. / Tot iscoditu-l-am pe medic: poate mânca la anii săi / ciolan de câine sau de cioară / ori lapte de cocoş bălţat (...) şi totuşi sufletu-i ajunse pradă dulăilor şi trupul; / câini-dumnezei înpatru labe (...) câini-dumnezei ce nu-l lătrară aşa cum secuvine-n rai. / Să fie viaţa? poate soarta? ori moartea să fi datun semn?/ (Fie-i înălţat un requiem!)*“[6]

Cartea bătrânilor exprimă acelaşi tragism al existenţei. Poetul îşi numerotează versurile de la 1 la 699, în aşa fel încât fiecare vers stăruie asupra dezagregării anatomicului, a viscerelor încât bătrâneţea, disecată cu bisturiul expresiei ce arde, e văzută ca o anticamera a morţii. Moartea e un anotimp al vârstei, ultimul, ce eliberează fiinţa de mizeriile corporalului.

Poezia lui Szilágyi Domokos pune într-o relaţie de intertextualitate lirica maghiară, inserturile sale folclorice, cu marile nume ale literaturii universale. Astfel, expresionismul lui Jozsef Attila, conjugat cu apetitul pentru ludic, într-o lume clasică, al lui Szabó Lórinc şi elitismul cultural al lui Babits Mihály, aceste linii stilistice impuse de cei mai mari lirici maghiari se contaminează în creaţia poetului ardelean cu ritmurile şi sonurile lui Baudelaire şi mai cu seamă cu tehnica prozodică nouă a poetului englez T.S. Eliot: „*voi cu voi e pre aplecată, rog smerit, doresc, poftesc, cer, pretind, ordon vă fie bună ce Dumnezeu! de înalt nivel european / şi african şi asiatic, american, australian, antarctic. Poezia bună se poate comunica încă înainte de a răzbi la intelect, grăit-a Eliot...“(Cum se scrie poezia).* Szilágyi Domokos aderă la concepţia lui T.S. Eliot, după care „*o poezie care să fie poezie în esenţă fără nimic altceva,fără nimic poetic*“ se impune cititorului în transparenţa sa „*dezvăluindu-se goală, cu oasele goale“.*

Poetul maghiar, asemenea lui Nichita Stănescu, a forţat expresivitatea limbii maghiare şi în mod paradoxal o limbă aglutinantă, consonantică, se impune în articulaţiile ei unele îmlădieri muzicale. Iată cum sună trei strofe din poezia *Lányok (Fetişcane),* scrisă în amintirea lui Esenin: *Auzim grâul / Cum leagă legănarea / Ochi pereche / Albaştri floare / Şi*

[6] - traducere Constantin Olaru.

BDD-A22157 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

parcă ar trăi / Un vis aparte / Tăişul ascuţit al rimei / Jos cad rânduri / Snopi de stele / Şi fete merg să / Culeagă snopi.[7]

Nichita Stănescu, din care a tradus, se întâlneşte cu Szilágyi Domokos în fascinaţia pentru jocurile lingvistice pe care amândoi le practicau cu o rigoare de geometru. În poemul prefaţă ce însoţeşte volumul *Poeme* în traducerea lui Constantin Olaru, Nichita îi conturează în linii de crochiu un portret spiritual pe care-l reproducem: *UN GÎND PENTRU SZILÁGYI DOMOKOS - Szilágyi Domokos astăzi este o rază de la stea, delicateţea lui / existenţială mutînd-o în amintirile noastre despre făptura lui sensibilă. / Ce om a putut să fie, ce om! / Semăna mai degrabă cu un vers. El a fost omul-vers. / Ce ochi putea să aibă, Doamne, ce ochi! / Parcă ai tuturor poeţilor! Ochi homerici. / Vedea cu întreaga lui fiinţă, rîdea cu rîsul norilor, plîngea cu o / sare plină de valurile mării. / Ne-am îmbrăţişat. /*

Şi acum ne îmbrăţişăm. / El dusu-s-a rămînînd. Eu rămas-am ducîndu-mă. / El n-a fost, ci, cum spun basmele, el „a fost odată, ca niciodată şi / dacă n-ar fi nu s-ar povesti".

Lui Szilágyi Domokos i se potriveşte versul dintr-o poezie a sa: „*după moarte e deja nemuritor*", omul (poetul – s.n.) care a ars, în puţinii ani trăiţi, toate etapele istoriei umanităţii.

În randurile de mai jos voi prezenta mărturiile unor oameni, care l-au simţit cel mai bine pe tânărul poet: „*Szilágyi Domokos stăpâneşte meşteşugul poetic la modul babits-ian (Babits Mihály, important poet, prozator, eseist maghiar, n.m.). La fel de la îndemână îi sunt străvechi rime literale şi paralele raţionale ca şi cele mai sofisticate enjambment ori cele mai îndrăzneţe asociaţii de imagini. Se exprimă la fel de curgător în hexametri ca şi în terţine, limbajul său dovedeşte aceeaşi uşurinţă în poemul liber şi în proză... Cu aceeaşi siguranţă scrie sonet, melodii de bocet şi „decupaje de dicţionar" dadaiste şi cu aceeaşi dezinvoltură trece de la una la alta*", spune K. Jakab Antal.

„*Poeziile lui Szilágyi Domokos exprimă stupefianta descoperire că valorile poetice sunt în tot mai mare măsură estetice; că pe durabilitatea lor se poate miza tot mai ades numai izolat în sfera poeziei; în limbaj profan, poetul este constrâns să joace în societate un rol de compoziţie într-un foarte pretenţios şi foarte sterp joc de societate. Şi pentru că forma sa de existenţă este lirismul, pentru că sensul existenţei sale se confundă cu al poeziei, întrebarea sociologică pseudoabstractă îmbracă în versurile sale forma unei autoexaminări: întrebarea cât valorează astăzi poezia? impune, inevitabil, întrebarea cât valorez eu, poetul? – şi cât valorez eu, omul?; impresia crizei lirismului devine astfel şi o criză a personalităţii*", notează Láng Gusztáv.

„*Cine doreşte poate fragmenta pe etape cariera de până acum a lui Szilágyi Domokos şi poate emite raţionamente argumentate filologic cum se cuvine, susţinute cu citate, însă unica şi buimăcitoarea concluzie nu poate fi decât că la poetul nostru este de prisos să vorbim despre progres. Szilágyi Domokos nu progresează, ci construieşte, mai exact: se clădeşte*", este părerea pertinentă a doamnei Szilágyi Júlia.

Dar mai mult decât impresia traducătorului ori citatele din eseurile unor critici, textele sunt cele care trebuie să vă ajute în formarea unei păreri despre creaţia acestui poet nepereche în lirica maghiară. Oricum, toate cuvintele sunt de prisos când poezia nu convinge.[8]

---

[7] *- LÁNYOK - Szergej Jeszenyin emlékének / Hajuk búza, / ringva ringó, / szemük páros / kék iringó, / s mintha külön / almot élne / kiköszörült / rímek éle / alatt hullnak / csillagrendek — / s marokszedni / lányok mennek. (1966)*

BDD-A22157 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

La masa de alături

(A szomszéd asztalnál)

stă o fată frumoasă / pe fetele frumoase nu le poţi descrie / nu merită şi nici nu-i îngăduit / fetele frumoase stau întotdeauna la masa de alături / cu tineri pociţi / şi devin astfel supărător de frumoase / dar domnişoara aceasta stă / singură / şi eu stau singur / şi / şi doar atât / e îngrozitor că eu nu stau niciodată la masa de alături.

Bibliografie:

- Kocsis Francisko - *Efectul admiraţiei. Poeţi maghiari din Transilvania* – antologie, editura Ardealul, 2006;
- Marian Popa – *Dicționar de literatură română contemporană* – editura Albatros, București, 1977*;*
- Nicolae Balotă – *Scriitori maghiari din România* – editura Kriterion, București, 1981.

[8] Kocsis Francisko - *Efectul admiraţiei. Poeţi maghiari din Transilvania* – antologie, editura „Ardealul”, 2006.

BDD-A22157 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)